

Arhinnaga kroonitud wõistlustöö

V167
1252

Kanakaswatus põllumehe tuluallikana

Kirjutanud
Jul. Aamisepp

Hind 50 marka

Kanakaswatajad!

Munade eest
maksab alati
kõige kõrgemat hinda
ja
wõtab igal arwul wastu:

Carl F. Gahlnbäck,
Eksportosakond.

Tallinnas, Estonia puiest. nr. 17,
kõnetraat 2-94.

Tartus, Kauba tänaw nr. 9.

Rakweres, Turu plats.

Wiljandis, Hiire tänaw nr. 9.

Paides, Hotell „Grand“.

Wõrus, Wõrusoo

ja igas suuremas alewis.

AUHINNAĞA KROONITUD WÕISTLUSTÖÖ.

~~v/167~~
~~1252~~

Jul. Aamisepp

Kanakaswatus

põllumehe tuluallikana.

II täiendatud ja parandatud trükk.

Põllutööministeeriumi poolt
raamatitõlgudele

1221
Tartu Põhikõli Ülikooli
Tähtsuskogu

i 32933241

Saateks teisele trükile.

Esimese trüki õige kiire läbimüük on kindlaks tunnistuseks, et ka Eesti põllumees on hakanud kanapidamise kasu õieti hindama, mille kohta ka rohke munade ja lindude väljavedu tõendust pakub. Käesolewa broshüüri ülesanne pole mitte tuua põhjalikku teadust tähendatud majapidamisharu kohta, waid käsitleda ainult neid olulisema tähtsusega küsimusi, mis kanapidamisega meie talu oludes üles kerkiwad. Muutunud olukorra kohaselt on uues trükis mõned peatükid kas täielikult ümber töötatud wõi uute andmetega täiendatud.

Jõgewal, 25. märtsil 1927. a.

Autor.

Kas kana väärrib põllumehe tähelepanu.

Eesti põllumehe majapidamises seni pole kana suutnud omale väärilist seisukohta wõita, wälja arwatud paar wiimast aastat, mil wõib märgata wäikest huwi tõusu. Kana on paistnud ikkagi liiga wäikesena, tähtsuseta loomakesena, kellega majapidamises pea mitte kunagi ei arwestatud. Ta on jäänud pea alati „naiste asjaks“, kes nendest oma wähemate kulude katteks taskuraha teeniwad. Kui juba kanu üldiselt madalalt hinnatakse, siis loomulikult ei wõi ka hoolitsemine nende eest küllalt korralik olla. Ja seda wõib ka praegugi meie harilikkudes taludes tähele panna, kus kanapidamine weel õige alge-line ja poolmetsikus seisukorras, sest lindude jaoks puuduwad eluruumid, nende söötmine on õige puudulik, kor-ratu jne. Sellepärast pole ka ime, kui pea täielikult saa-tuse hooleks jäetud kanad kuigi suurt tulu ei anna, küll aga wabalt ringi jookstes peenartele ja wiljale kahju teewad.

Kuid kanapidamine wõib põllumajanduses, kus ta kõr-walharuna esineb, tunduvalt kasu tuua, kui neid aga korralikult peetakse ja nende arw talu suurusele wastab. Kanade tulutoowus põllumajapidamises on sellest tingi-tud, et siin wõimalus awaneb nende kaudu kõike maha-langenud teri, põllul ja aias leiduwaid putukaid ja ussikesi tulukalt ära kasutada, mis muidu täiesti raisku läheks. Samuti pole wähese kanakarja jaoks erioskusega inimest waja, kes linnupidamist juhiks, sest nende eest hoolitse-mine sünnib siin teiste tööde kõrwal. Ka pole waja erilise sisseseadega kallist kanamaja ehitada, sest talundis on

tihti wõimalus juba olemas-olewaid hooneid lindude eluruumiks korda seadida. Sellest selgub, et kanapidamine wäga hästi talu kõrwalharuna tegutseda wõib, sellega ühte sünnib. Ja ainult seda põllumajapidamist wõib normaalseks ja terweks üksuseks nimetada, kus ka linnud ei puudu. Muidugi ei tohi siin kanakari üle teatud normi minna, mis omakord majapidamisele wõib raskusi sünnitada. Normaalseks tuleb pidada seda kanade arwu, mis erilist tööjõudu, kallist kanamaja ega ka palju ostu-jõutoitu ei tarwita. See arw on wäga mitmesugune, olene des põllupinna suurusest, wastawatest hoonetest, wälisest wabast jooksuruumist jne., ent keskmiselt siiski 25—50 kana ümber talu kohta.

Möödamannes olgu aga tähendatud, et praeguste (1926. a. sügisel ja 1927. a. kewadel) munahindade juures suurkanakaswatus, kus kõik toiduained tuleb turult osta, kallid kanamajad wastawate sisseseadega ehitada, kapitali pealt kõrgeid protsente maksta ja erioskusega inimest pidada, mitte tasuw pole. Ja waewalt wõib siin seisukord ka tulewikus palju muutuda, sest wõistlus ilmaturul muutub järjest raskemaks. Küll wõiwad meil üksikud suuremad tõulinnukaswatajad tegutseda, kes kallima hinnaga tõumaterjali müüwad, kuid mitte turumune ei produtseeri.

Sellewastu aga suudab talumajapidamine, kus kanakaswatus ainult kõrwalharuks, küllalt weel tulutoowalt produtseerida, sest siin on kõik kulud (toit, ruumid, inim-tööjõud) tunduwalt vähemad kui suurkanakaswatuses. — Sellepärast wõib meil praegu tulutoow kanakaswatus ainult põllumajanduse kõrwalharuna tegutseda. Ja selles suunas tuleb meie linnukaswatust edendada.

Mida põllumees peab teadma kanatõugudest.

Kes oma linnukaswatust kawatseb paremale järjele seadida, see harilikult algab ikka tõukanade muretsemisega peale, sest sellega loodetakse kõige pealt teed kana-

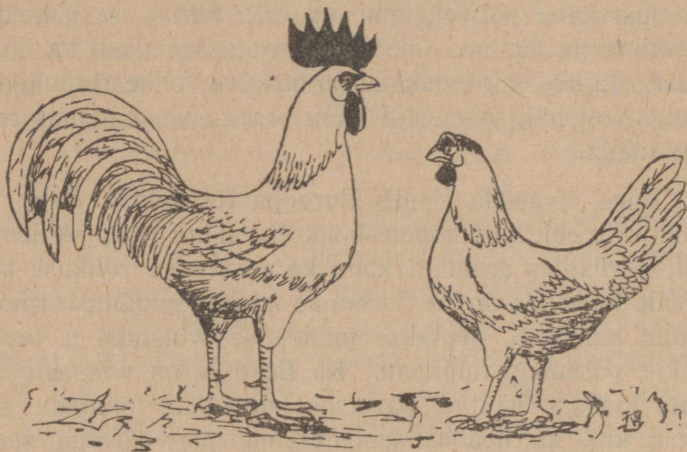
pidamise tulukusele awada. Kuid küsimus ei lahene weel ühe- wõi teisenimelise tõu soetamisega, sest häid ja halbu munejaid leidub pea igas tõus. Palju tähtsam on teada, kas ostetawad kanad ka rohkesti-munejatest esiwanematest põlwenewad, sest ka siin maksawad samad walikuseadused, mis suuremate koduloomade juures omased. Ja just kana põlwenemine on eriti tähtis, sest neid ei peeta mitte üksinda tulu, waid väga sagedasti ka ilu pärast. Ja ilu- ehk moekanu on niiwõrd rohkesti tõulindude hulgas, et häid munejaid kanu praegu weel kaunis raske on saada.

Enne ilmasõda sündis Euroopa tõulindude walik pea ainult ilu ehk moe nõuete kohaselt, ainult Põhja-Ameerika Ühendriikides arendati kanu ka munemise rohkuse sihis. Peale ilmasõda on ka Euroopas tululinnupidamisest hooga kinni haaratud, peetakse munemise wõistlusi ja lewitatakse paremaid tulukanu. Ka Eestisse on wiimaste aastate jooksul püütud paremaid munejaid tõulinde sisse tuua, kuid kui headest kanadest nad põlwenewad, see on weel väga küsitaw. Oleks väga tänuwääriline ülesanne, kui mõni tõulinnukaswataja enesele kõige parematest munejatest perekondadest (näit. Ameerika Tankredi wõi Hollandi Wellemani Leghorne) mõned tõulinnud muretseks, et neid siin sihikindla waliku teel edasi arendada.

Kanatõugude walikul, nagu ülalpool juba selgus, ei maksa panna kuigi suurt rõhku tõule kui seesugusele, küll aga ühe wõi teise tõu perekondadele wõi „werele“, kus järjekindlalt munemise rohkuse suhtes on tehtud walikutööd. Siin wõiwad linnukaswatuse nõuandjad ehk instrktorid põllumeestele abiks olla, sest neile on paremate sugulawade kohad teada. Seni aga, kui meil paremate munejate perekondade loomine wõi arendamine weel käsil, tuleks eestkätt Leghorni-, Minorka- ja Plymouth-Rocki-tõugu pidada, kelle hulgas ka kõige sagedamini tulu mõttes arendatud perekondi leidub.

1. Itaalia- ehk Leghorni-tõug.

Selle tõu algkodumaa on Itaalias, kust ta ka Ameerikasse wiidi. Seal on ta arendatud sihikindla tõuparanduse läbi üheks kõige paremaks munejaks kanaks. Ja sellepärast on see tõug tululinnupidajate hulgas kõige roh-

Joon nr. 1. Leghorni-tõug.

kem poolehoidu wõitnud, eriti just munemise suhtes. Ameerikas tuntakse teda Leghorni nime all, kuna Euroopas ta rohkem Itaalia-tõuks kutsutakse. Ka meil on Itaalia kanad Saksamaa ja Rootsi kaudu rohkesti lewinud. Munemise suhtes kahtlemata on aga kõige paremad Ameerika Leghornid, kus tõuparandus aastakümneid juba kestnud, kuna Euroopa Itaalia kanade hulgas ette tuleb nii ilulinde kui ka rohkesti munejaid perekondi. Ka Taaanis, kus kanakaswatus õitsewal järjel, on esimesel kohal Leghorni-tõug. Sealt oleks meil kasulik muretseda tõumaterjali.

Mis selle tõu muude omaduste kohta tähendada, siis ei saa märkimata jätta, et ta meie kareda kliima jaoks

esialgu wähe õrnawõitu lind on, sest tema kodu on rohkem lõunas. Kuid aastate jooksul harjuwad nad meie oludega ära, iga uus põlw kohaneb siin walitsewate tingimuste järel, nad muutuwad wiimaks ka Eesti-tõuks. Nii-sugust oludega harjumist näeme Taanis kui ka Soomes, kus Leghorni-tõugu eduga kaswatatakse. Pealegi on pärit kõik kanatõud lõuna kliimast, nende seas ka meie maakana. Pealeselle ei kõlba seda tõugu pidada lihalinnuna: selleks on temal wähe liha ning seegi kõwa. Eriti soowitaw on paaritada Leghorni-tõu kukki, meie maa- ja segawereliste kanadega, kust saawutatakse hästimunejaid kanu.

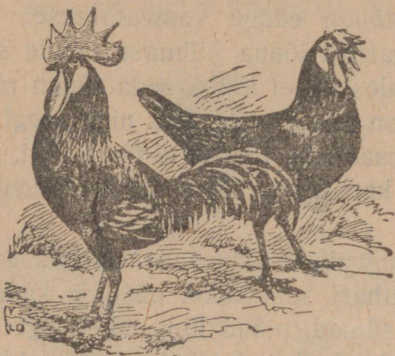
Leghorni-tõu wälised tunnused on järgmised: kerge, sale keha, suur lehthari, mis kukel püsti ja kanal lõntis, elawad punased silmad, pikad lõpused, walged owaalikuju- lised kõrwalapid, kollased jalad ning nokk. Leghorni-tõug esineb peamiselt walgesulelisena, kuid on ka pruune, musti, kollaseid jne.

Nende keskmine raskus on 3—4 naela. Munad walgekoorelised ja üle keskmise suuruse. Kanad hauduwad harwa.

2. Minorka-tõug.

See tõug on pärit kas Hispaaniast wõi Minorka nime- liselt saarelt. Nad on Itaalia-tõust weidi suuremad, mu- newad ka suuremaid mune, mis walgekoorelised. Hau- duma lähewad harwa ja pole selles suhtes mitte kindlad. Minorka-tõug on peaaegu ühesuguse wäärtusega Itaalia kanaga, sellepärast jääb siin ära tema lähem kirjeldus. Nende seas leidub ka häid ja halbu munejaid, mis muidugi sellest oleneb, missuguseks otstarbeks teda üks wõi teine kanakaswataja on arendanud, kas ilu- wõi tululinnuks. Ei saa tähendamata jätta, et Minorka-tõugu Leghornidest palju wähem peetakse, teda ka wähem, munemise roh- kuse suhtes, on parandatud, peamiselt kasutatud aga ilu

mõttes. Kui häid munejaid pesakondi Minorka-kanade hulgas saada on, siis võib neid hea eduga pidada. Julgesti võib aga nende puhastwerd kukki maakanadega ristsugutamise jaoks tarwitada. Selle tõu välised tunnused on järgmised: kerge, sale keha, suur hari, mis kukel

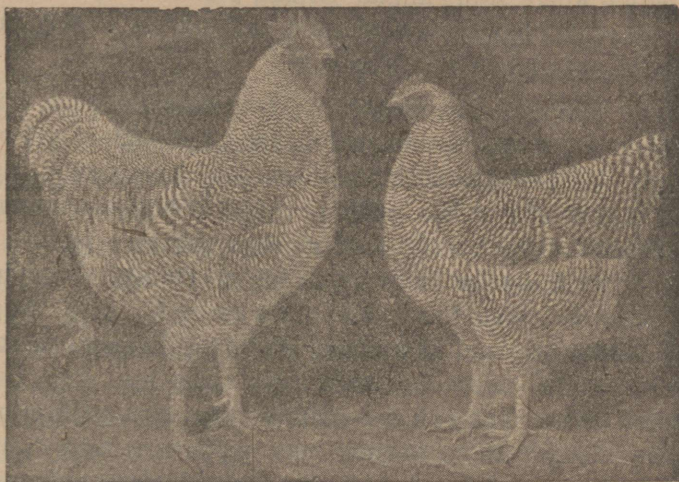
Joon nr. 2. Minorka-tõug.

püsti ning kanal lontis, tumepunased silmad, suured walged kõrwalapid, nokk ja jalad mustad. Sulgede wärwi järele esinewad meil peamiselt mustad Minorkad, kuna neid ka walgeid, kollaseid ja hallitriibulisi leidub.

3. Plymouth-Rocki-tõug.

See kana erineb juba eelmistest kahest tõust mitmeti. Ta on nendest tunduvalt suurem, raskem, haudub kaunis palju, eriti wanemas eas, muneb täiesti rahuldawalt suuri kollaseid mune. Plymouth-Rocki-tõug on Ameerika Ühendriikidest pärit ning omale wõitnud, kui külma kliimale ja haigustele hästi wastupanew kana, suure lugu pidamise. Need head omadused on temale awanud kõigis põhjamaades lewimise-tee, mispärast teda võib ka pea igalt poolt leida. Ka meil on teda väga tihti puhta tõuna wõi segawerelistena näha. Et ta kogu poolest suurem,

siis annab Plymouth-Rocki kana ka rohkem liha, mis eelmistest tõugudest tunduvalt parem. Sellepärast võib teda ka pidada kui täiesti rahuldawat lihatõugu. Mis puutub munemisse, siis oleneb see eeskätt sellest, mis sihis neid on enne kasvatatud. Üldiselt tuleb neid tunnistada

Joon nr. 3. Plymouth-Rocki kukk ja kana.

kaunis headeks munejateks, kuid eriti head tulukanad on Plymouth-Rocki kukega paaritatud segawerelised linnud. Kuid nende hulgas leidub tihti ilu suhtes arendatud perekondi, missuguste majanduslik väärtus kahtlane. Ilulinnupidajad armastavad Plymouth-Rocki-tõugu nende ilusate sulgede pärast.

Selle tõu välised tunnused on järgmised: keha tüse, hari kukel keskmise suurusega, kanal wäike, kuid mõlemil püsti, silmad punakaskollased, kõrwalapid keskmise suurusega ja punased, nokk ja jalad kollast wärwi. Sulgede wärwi järele esineb kõige enam halli-musta-triibulisi. Täiskaswanud kana kaalub 5—6 naela, munemise-

tüüp on kergem, liha- ja ilukanad raskemad.

Need oleksid tähtsamad tõud, keda põllumeestele mune-
nemise otstarbeks wõib soowitada. Ka teiste tõugude
hulgas leidub häid perekondi, kuid rohke tõugude arw
pole majanduslikult soowitaw. Kes eriti aga lihakanu
mõtleb pidada, siis oleks neile F a v e r o l l i- ja M e c h e l-
l i n i- tõud kõige sobiwamad. Et aga põllumeeste seas lei-
dub waewalt lihatõugude pidajaid, sellepärast ei leia tar-
wilikuks neid lähemalt kirjeldada.

Nagu ülalpool juba selgus, wõib tõukanadest siis häid
munejaid kanu saada, kui nad heast perekonnast põlwe-
newad. Et niisuguste lindude saamine käesolewal ajal
weel raske, siis wõiks põllumeestele rohkesti-munejate
kanade soetamiseks teist teed näidata, nimelt r i s t p a a-
r i t a m i s t kahe isetõu wahel. Ristpaaritamisel saadud
segawerelised kanad on esimeses põlwes väga
head tulukanad, nad munevad rohkesti, kaswawad kii-
rest ja on ka haigustele wastupidawamad jne., kuid neid
ei kõlba enam omawahel paaritada, sest nende järeltuli-
jad on majanduslikus mõttes juba vähemawäärtuslikud.
Sellepärast peab iga põlwe jaoks uuesti ristpaaritamise
ette wõtma. Tõugudest sobiks selleks kõige enam walge
Wyandotte ja walge Leghorn wõi jälle must Langshan ja
must Minorka, kusjuures kukk esimesest tõust (Wyan-
dotte wõi Langshan) wõetakse. Wõib muidugi ka Ply-
mouth-Rocki ja Leghorni-Minorka wahel ristpaaritamisi
teha. Tähendatud munakanade soetamiswiisi wõiks ka
meie suurematele kanakaswatustele soowitada, kes tu-
rumune produtseeriwad.

Weel kergem wiis oma segawerelise kanakarja mune-
miswõime tõstmiseks on puhastwerd kuke muretsemine,
ükspuhas kuhu tõugu ta kuulub. See wiis ei anna küll
neid tagajärgi, mida wõib kahe isetõu wahel saawutada,
kuid teatud „wärske weri“ aitab siiski teatud määral lin-
dude majanduselist wäärtust tõsta.

Ja lõpuks tahaksin veel kord toonitada, et tõug ise- enesest ei ole mitte see saladuslik wõti, mis munakraa- nid lahti keerab, nagu seda kahjuks wõhikud ikka usu- wad, waid siin on sama tähtis ka kanade korralik toit- mine, otstarbekohased ruumid ja hoolitsemine.

Kuidas kanapoegi hautada ja kaswatada.

Enne kui noori poegi hautama hakata, peab ka seda teadma, missuguseid mune selleks otstarbeks walida, sest selles eeskätt seisab asja kordaminek.

Sugu- ehk haudumismune peame niisuguste kanade munade hulgast walima: kes 1) täiesti terwed, 2) rohkesti ja suuri mune munewad ja 3) kaks kuni neli aastat wanad on. See ei maksa üksinda kanade, waid veel enam kuke kohta. Nagu uurimised ja tegelikud tähelepanekud näita- wad, on kuke mõju väga suur noorte kanade munemis- wõime arenemisele. Et kukki küll munade järele ei saa walida, siiski peab tema sündinud olema heast munejast kanast, kelle omadused isalinnu kaudu noortele kanadele jälle edasi pärandatakse. Leghorni- ja Minorka-tõugude üheaastasi noori kukki wõib ka sugulinnuna tarwitada. Kui nüüd kanu munemiseajal hästi korralikult sööde- takse ja neil waba jooksuruum tarwitada, siis wõib niisu- gustest walitud kanadest häid sigimiswõimulisi mune loota. Seda tuleb aga alati meeles pidada, et weresugu- laste isekeskis paaritamise tagajärjel (s. o. kui kukk ja kanad ühest pesakonnast pärit) nõrgad pojad tulewad, kes tihti juba munadesse surewad.

Kui haudumis- ehk sugumunade wõtmiseks paremad kanad wälja walitud, siis peab ka munade hulgas walikut tegema, sest mitte kõik munad, mis ka kõige paremate kanade munetud, ei kõlba igakord hautamiseks. Hauta- miseks määratud munad ei tohi olla liiga suured, mis wa- hel kaherebulised, ega ka wäikesed, krobedakoorelised. Nõndasamuti ei kõlba ka õrna ehk õhukese koorega mu-

nad hautamiseks, sest need lähewad tihti pesas katki. Hautamiseks määratud mune on tarwis ka hoolega alal hoida. Alalhoidmine ei tohi mitte üle 2 nädala kesta, sest mida wärskemad munad, seda tugewamad pojad. Munast tulewad nad wälja 20—21 päewa jooksul. Alalhoidmise-ruum ei tohi olla külm ega ka wäga soe, paras temperatuur on + 10 kuni + 15° C wahel. Wäga soowitaw on sugumunadel munemise kuupäew peale märkida. Ilmtingimata on waja alalhoidmisel haudumismune vähemalt ülepäewa teisele küljele keerata, sest ühel küljel seistes tõuseb rebu koore alla ja seal wõib siis idurakuke surma saada.

Nüüd wast tahaksid paljud teada saada, kas haudumismunade wälimise koore järele saab juba tulewase poja sugu ära määrata. Wõin siin tähendada, et kõik need püüded seni on olnud asjata, kellelgi pole korda läinud seda saladust awada.

Haudumine ise wõib sündida kas loomulikul teel, wõi kunstlikul wiisil wastawate aparaatidega. Põllumehel, kes ainult mõnikümmend kana peab, ei tasu aparaadi muretsemine ennast ära, ta peab selleks endist wiisi linde tarwutama. Hautamiseajaks on meil kõige kohasem aprilli- ja maikuu, kuna hilisemad pojad ei jõua iga aasta küllalt sügiseks täis kaswada ja munemist alata. Soowitaw on, et see ruum, kuhu kanad hauduma pannakse, wõimalikul korral elamiseks ning läbikäimiseks sulutakse, sest haudujad linnud ei armasta kisa ega kära. Peale selle on wäga kasulik, kui wõimalus on mitu kana korruga hauduma panna, sest siis saab sel puhul, kui wähe poegi wälja tuleb, mitme kana pojad ühe ehk kahe kana hoiu alla koondada, kuna teistele wõib uuesti wärsked munad alla panna. Pesi wõib otsekohe haudumisruumi põrandale asetada, wõimalikult pimedas, waiksemas seinas äärde. Siin wõib iga kana pesa eraldada teisest telliskiwidest wõi laudadest tehtud randi läbi. Weel parem oleks, kui igaüks eraldi kastis wõi korwis haub, sest siis ei saa nad hau-

dumise ajal üksteise peale minna, (s. o. kahekesi koos haududa), kuna mõnes pesas jälle munad ära jahtuvad. Pesad tehakse seestpoolt molliwiisi õõnsamaks, kuid mitte väga sügavaks, et munad kiiwiisi üksteise peal ei saaks lamada. Pesategemiseks võib põhku ehk heinu tarwitada. Soowitaw on väga riputada kanadele enne haudumise algust sulgede wahele söödikute wastu persia pulbrit. Kui palju mune ühele kanale alla panna, oleneb: 1) kanade suurusest, 2) ilmade soojusest ja 3) munade suurusest. Kuid kana peab mune hästi katma, see on siin peamäärus. Ülalnimetatud asjaolusid arwesse wõttes, võib kanadele alla panna keskmiselt 10—15 muna, üksikud erandid wälja arwatud. Haudumiseks on kõige kohasemad harilikud maakanad, kuid suured, raskead tõud, ehk nad küll hästi hauwad, astuwad wahel mune katki ja poegi surnuks.

Haudumise ajal tuleb selle järele walwata, et kanad kord päewas pesalt 5—15 minutiks saaks ära käia. Kui nad kinnises ruumis on, siis peawad nad saama wäljas jooksta, et liiwa ehk mulla sees supelda ja wäljaheidetest wabaneda. Sel ajal antakse neile ka teri süüa ja puhast wett juua ning waadatakse pesad järele, kas pole seal katkiseid wõi mustusega määrdinud mune. Nii sünnib see terwel haudumise wältusel kord päewas. Kuuendal haudumise päewal on väga soowitaw munade sigiwuse kohta ülewaadet saada. Selleks waadatakse pimedamas kohas, muidugi soojas ruumis, wastu heledat lambitule walgust, kas muna sees idut näha on wõi mitte. Elawa iduga munal on musta täpet ühes hulga peenikeste weresoonekestega näha, kuna sigitamata muna täiesti selge, klaar on. Surnud idul on must, tumedam rõngas ümber. Nii selge sisuga, kui ka surnud idudega munad kõrwaldatakse pesast, pannakse ülejäanud munad siis ühe ehk enam kanade alla kokku, kuna wabakssaanud lindudele wärsked munad tuuakse. See munade ühtepanemine, peale läbiwaatamist on siis wõimalik, kui kanad

ühel ajal hauduma pandud. Üldse peab munade läbiwaatamisega ettevaatlik olema, eriti algaja, kelle silm esialgu muna sees tihti midagi ei näe. Kui läbiwaatamisega juba harjunud, siis wõib seda rahulikult teha. Kollasekooreliste munade kohta olgu tähendatud, et nende läbiwaatamist on soowitaw 8-mal päewal toimetada: siis on idu selgemini näha.

Kahekümnendal päewal hakkawad wälja tulema kõige wärskematest munadest elujõulisemad pojad, misugune protsess aga 21. päewa õhtul loomulikult peab lõppema. On aga munad wanad, wõi üksikud nendest wähem sooja saanud, siis tulewad pojad nendest päew wõi kaks hiljem wälja. Üldse aga on wiimased tihti nõrgad, keda pole soowitaw elulinnuks kaswatada.

Kui munadest wähe poegi wälja tuli, siis wõib neid õhtul ühe wõi kahe kana alla kokku koguda. On pojad wäljas, siis ei saa wanu kanu ühes poegadega ühes ruumis hoida, sest emalindude wahel on taplused niisugusel korral harilikud nähtused, kus ka pisukesed surma saawad. Sellepärast peab iga kana oma poegadega eraldi ruumi paigutatama, wõi neile kõrgemad wahed wahele tehtama, kust nad üksteist ei ulata nägema.

Kanapoegade söötmisel kõige pealt tuleb meeles pidada, et nad esimesel kahel päewal mitte süüa ei saaks, mida pojad siis weel ei tarwita. On nende wäljatulekuajaks juba ilmad soojaks muutunud, nii et wanakana poegadega wäljas wõib liikuda, siis on söötmiseküsimus ka kergesti lahendataw, wastasel korral nõuab see suuremat hoolt. Seni on meie kanapoegade toit olnud odratangud, mis wälise toiduga koos küllalt rahuldawaks tuleb lugeda. Tulewad aga pojad warakewadel munast wälja, kus wäljast weel ussikesi ega mardikaid saada pole, siis peab nende toit mitmekesisem olema, milleks odratangud üksinda ei kõlba. Niisugusel korral peab nende söögi hulgas ka wähe rohelist toitu ja ka liha ehk kala olema. Rohelisena wõib kasutada nõgeselehekesi, rukki- ehk nisuorast, salatit, ristikheina — kui neid saa-

dawal on — wastasel korral aga idanenud kaera- ehk odra rohelisi idusid. Loomariigist päritolewatest ainetest kõlbawad kõige paremini magedad, wärskelt-keedetud ja õige peeneks hakitud kalad ja liha, kuid neid tuleb teiste toitude hulka õige wähe segada ja mitte üle 8—10% toiduportsjonist anda. Niisamuti kõlbab ka liha- ja kala-jahu, kui neid saadawal on. Teratoitudest antakse odra-, tatra- wõi kaeratangu, mis soowitaw on piimas leotada. Kanapoegade toitmine koosneb siis tangudest ja segatoidust, kuhu kuulub leiwa- ja saiaraasukesed, peenekshakitud roheline ühes wähesese osa kala- ehk liha-terakestega, mille hulka weel lisatakse puusöepulbert, mis hoiab seedimisriket eest.

Segatoit tuleb enne tarwitamist hästi segada ning wäikeste madalate nõudega ehk wahariidega nende ette seadida. Joogina antakse wäikestele poegadele keedetud piima. Ka peenike liiw ei tohi siin puududa. See on nende esialgne toit, kuid hiljem, 10—14 päewa pärast, hakatakse poegadele pehmet segatoitu andma, kuhu ka jahu, kliisid juure lisatakse. On neil aga wõimalus wäljas käia, siis muutub toitmine ühtlasi lihtsamaks, kus peamiselt tangud esikohale tulewad. Mida wanemaks pojad kaswawad, seda enam wiiakse neid wanalindude toiduportsjonidele järk-järgult üle. Üldse on kanapoegade toitmisiwiise palju, mis kõik enam-wähem oma otstarwet täidawad, kui seejuures wähegi kaswawa noore organismi tarwidusi silmas peetakse.

Poegade söötmisel tuleb weel seda tähendada, et see alati wärskena ja puhta nõude sees neile ette antakse, sest soojal ajal kipub pehme segatoit kergesti rikki minema. Ka ei tohi uut toitu, näiteks liha, kala, wõi rohelist korraga palju anda: see sünnitab kohe seedimisrikked, millele tihti surm wõib järgneda. See sündigu pikkamisi ja wähehaawal. — Need oleksid üldmäärused kanapoegade kaswatamisel.

Kuidas munejaid kanu sööta ja nende eest hoolitseda.

Tahab põllumees oma kanadelt rohkesti mune saada, siis peab ta neid ka mõistma korralikult sööta. Selles asjus on meil senj rohkesti patustatud. Kanade ots-
tarbekohasest toitmisest ei tea paljud kanapidajad mi-
dagi, see sünnib kõik juhuslikult. Sellepärast püüan puu-
dutada siin vähe pikemalt söötmise küsimust.

Kõige pealt tuleb selgusele jõuda, missuguseid toidu-
aineid meie talu suudab pakkuda oma kanadele ja mida
need sisaldavad. Kana on kõiksööja linnuliik, sellepä-
rast peavad tema toiduainete hulgas nii taime-, looma-,
kui ka kiwi- ehk mineraalriigi saadusi leiduma. Tai-
me toitudest on kõige tähtsamad terawiljad. Neist
kasvatatakse meil kaeru, otri, tatraid, nisu ja rukist.
Kolm esimest neist on väga head toiduained kanale, kuna
nisu oma vähese kasvatamise ja kalli hinna tõttu välja
langeb. Rukis ei kõlba kanatoiduna, ka jahuna mitte.

Kaer on hea kanatoit, eriti aga tuumakas, jäme tera,
kuna kesised, sõklased kaerad palju tulu ei anna. Kõige
parem toit munejatele kanadele talwel on idanenud
kaerad. Neid valmistatakse kui odra linnaseid, kuid
lastakse umbes 5 päewa walges kohas idaneda, et idud
rohelisteks ja pikemaks kaswaksid. Idanenud kaeru söö-
detakse toorelt kuiwade terade asemel.

Oder on ka täiesti soowitataw terawili kanadele,
kuid sisaldab kaerast vähem munawalget, sellewastu
aga tärklist jälle rohkem.

Ka taträd, nende tangud ja jahu on hästi sobiw
kanatoit. Et nisud terana kallid on, siis tuleb nende ase-
mel tarwitada nisukliisid, mis pehmetoidu valmistamisel
väga tähtis toiduaine. Osta tuleb paremaid kliisorte,
odawamad tulewad lõpuks ikkagi kõige kallimad. Küm-
ne kana kohta tuleb päewas umbes $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ naela ehk
200—300 gr kliisid anda.

Herned, oad ja läätsed on walkainete poolest rikkad, sellepärast tarwitawad kanad neid wähehaawal munemise hooajal. Kuid neid ei wõi palju anda, päewa tagant 10 kanale umbes $\frac{1}{2}$ naela ehk 200 gr.

Lina- ja kanepiseemned on raswa kui ka walkaine poolest väga rikkad, mispärast neid soowitaw on wahete-wahel kanadele sööta. Neid wõib ka ainult munemise hooajal ning sulimise korral ülepäewa umbes $\frac{1}{3}$ naela 10 kana peale anda. Ka õlikooke wõib piiratud arwul, $\frac{1}{4}$ naela ehk 100 gr 10 kana kohta päewa tagant pehmetoidu hulka segada. Eriti soowitawad on sojaoatangud, mis hästi walkainerikkad.

Juurwiljadest on kõige tähtsamad kanadele peedid, eriti poolsuhkrupeedid. Talwel wõib neid hea eduga kanadele roheline toidu asemel anda. Nad seisawad kanamajas, kus neid kanad wabalt tarwidust mööda nokiwad. Selleks wõib peete nõõri otsa riputada, wõi sööginõusse panna.

Kartuli tarwitamine on pehmetoidu walmistamisel peatoiduaine, mida keedetult ning katkitambitult ühes teiste ainetega kanadele söödetakse. Kõige paremad on selleks tärkliserikkad sordid, nagu Topaas (Reichskanzler), Silesia. Kümnele kanale wõib päewas sööta $1\frac{1}{2}$ kuni 2 naela ehk 600—800 gr kartuleid.

Heintest teenib kanatoiduna kõige suuremat tähelepanu ristikhein ja lutsern, mis mõlemad meie maal kaswawad. Neid wõib nii haljastoiduna, kui ka kuiwa heinana tarwitada, kuid mõlemal korral ainult hästi peeneks hekseldatud olekus. Kuiwtoiduna wõib neid wähesel määdul, umbes 4 loodi ehk 50 gr 10 kana kohta päewas pehmesöögi hulka lisada, kuid enne tuleb heinaheksleid kuuma weega hautada. Ka metsaheinapebred, ehk -libled, mis enne sõelast läbi lastud, on väga toitwad, kui neid põlluheinte wiisil ja hulgal enne tarwitamist kuuma weega kupaatatakse. Ei saa ka harilikust nõgestest mööda minna, mis kuiwatatuna õige wähesel mää-

ral (mitte üle 25 gr 10 kana kohta) üle päewa pehmetoidu hulka segades väga hästi munemise peale mõjub, — just talwel. Kuid nõgest ei tohi kurjasti tarwitada, ta mõjub väga ärritawalt seedimise- ja suguorganite tegewusele, mis ka õige kurwalt wõib lõppeda. Kui kellelgi wõimalus on tooreid peakapsaid kanadele talwel sööta, siis ei saa seda mitte laita.

Ka loomariigist päritolewad toiduained on kanadele ilmtingimata tarwilikud. Nendest on liha, kalad, kondid, weri ja piim kõige tähtsamad. Talwel, kui kanadel mitte wõimalust pole wäljast ussikesi ja mardikaid püüda, siis peawad nad loomalisi toiduaineid munemise jaoks inimeste käest saama. Selleks wõib tarwitada, kas lihajahu, mis tapamajades müüakse, wõi jälle kõiksugu liha jätiseid keedetult, mis siis pehmetoidu hulka lisatakse. Kuid liha ega selle jahu ei tohi mitte üle 150—200 gr ehk $\frac{1}{2}$ naela 10 kana kohta päewas anda, muidu sünnitab lihatoit kohe seedimisrikkeid. Pealegi tuleb neid järk-järgult lihatoiduga ära harjutada. Toorest liha pole mitte soowitaw anda.

Niisamuti wõib ka kala ja kalajahu kanadele sööta, kuid ikka magedaid, wärskeid kalu keedetud olekus. Kala ei wõi milgil tingimusel üle 100 gr kümnepealise kanakarja kohta anda. Nii liha- kui kalajahu on väga rikkad walkaine poolest.

Konditangud tuleb nimetada ka üheks paremaks kanatoiduks, sest toitwate ainete hulk on nendes suur. Et kondid pea igas talus ilma kasuta ära raisatakse, siis wõiks neid kõige kasulikumalt kanadele sööta. Selleks ei pruugi neid mitte põletada, waid pudruks taguda, kui majapidamises kondiweski puudub. Tulewikus on tingimata igal suuremal kanapidajal oma kondiweski, mis mõnituhat marka maksab ja juba paari aastaga enast ära tasub. Ka asutatawate munaühingute juure wõiks suuremad kondiweskid muretseda, mis liigetele tarwitada oleks. Tooreid konte purustamiseks wõib ka

linnadest osta, nimelt worstiwabrikutest, söögimajadest jne. Kuid konditangu ei tohi mitte üle $\frac{1}{2}$ naela päewas 10 kana kohta anda, ja sedagi pehmetoidu hulka segades.

Kui watatud weri ehk werikäkid on ka hea kanatoit, mis neid munemisele wirgutab. Et see ka jõutoit on, siis ei wõi seda mitte palju anda, ainult pool konditangude normist.

Piimal on munemise ergutamisele kahtlemata wäga suur mõju. Kes kord on proowinud oma munejatele kanadele piima anda, see märkab pea, et sellel ime mõju on. Piima wõib pehmetoidu walmistamisel tarwitada, wõi jälle joogina neile ette panna. Wäga hästi kõlbab ka läbiaetud piim, mis odawam ja kergesti saadaw.

Mis nüüd mineraalainesse puutub, siis on neid harilikult iga toidu sees parajal määral olemas, nii et neid ainult talwel ning kinnises ruumis peetawatele kanadele tuleb muretseda. Kõige tähtsamad on siin lubi ja fosfor, mis peamiselt tarwis läheb munakoore sünnitamiseks. Neid aineid leiab kana wabalt jookstes ise tarwilisel hulgal, kuid kinni olles peab mineraalaineid katsuma kõrwalt muretseda. Selleks kõige kohasem on mererannas leiduwad teokarbid ja wana maja krohw, kus lubjatükke rohkesti sees. Hästi peenekstaotud muna-koored kõlbawad selleks otstarbeks, kui neid pehmetoidu hulka segatakse.

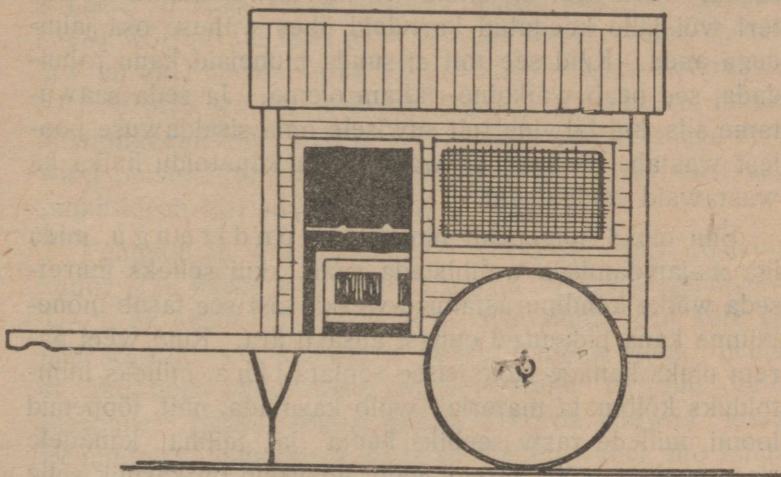
Kuidas sünnib kanade toitmine. Meie taluoludes erineb kanade suwine toitmine talwisest tunduvalt. Suwel on neil wõimalus suurema osa toitu ise omale muretseda, mis aga talwisel ajal täiesti puudub. Sellepärast on siin ka üksteisest lahkuminewad toitmiswiisid eriliselt käsitletud.

Suwine toitmine ei tee põllumehele palju muret ega kulu, sest siis on neil wõimalus wabalt liikudes ise rohkesti toiduaineid leida, mis muidu raisku lähewad, nagu igasugused ussikesed, mardikad jne. Küsimus seisab selles, kas kanu suwel weel käest sööta ja millega.

Suwise toitmise rohkus oleneb täiesti kanakarja suurus-
 sest ja toidu rohkusest, mida ümbruse loodus neile pak-
 kuda wõib. Kümnekond kana leiawad iga talu lähedu-
 sest küllalt niipalju toitu, et nad korralikult muneda suu-
 dawad, kuid suurema kanadearwu korral on käestsööt-
 mine siiski tarwilik, — muidu jääb ümbruskonna taga-
 wara kehwaks, Kewadel, eriti kündide ajal, samuti ka
 kesksuwel, on neil loodusest küllalt loomalisi toiduaineid
 leida, sellepärast wajawad nad siis ainult teri, mida neile
 ka õhtuti antakse. Terade hulk oleneb loodusest saada-
 wast toidu hulgast, kuid ülemmääraks wõiks siin olla
 1 nael teri 10 kana kohta. Sügisel, tõuwiljade kokkupa-
 nemisel kaob ka teradeandmise wajadus, kuna neil tee-
 delt ja põllult siis teri küllalt leida.

Kuid siin peab ühe väga tähtsale asjaolule põllu-
 meeste tähelepanu juhtima, nimelt, et meil eeskätt kõik
 need toiduained, mis ainult kanadele kättesaadawad, ka
 nende poolt täielikult ära kasutatakse. Mõtlen siin kõige-
 pealt mahalangenud suwiwilja-teri, mis põldudel täiesti
 raisku lähewad, wõi metslindude roaks langewad. Sel-
 les näen määratuma waranduse raiskamist, mis aastas
 sajadmiljonid wist maksuma läheb. Ja miks ei wõi seda
 kanad wõi teised kodulinnud kasulikult ära tarwitada?
 Siin on suur arusaamatus ja asjatundmatus walitsemas.
 Et kanu sügisel, peale wilja koristamist, põllule wiia, sel-
 leks on kõige kohasem weetaw kanaputka, mis waguni-
 wiisi ehitatud ja ratastel liigub. Selleks pole muud
 kui laudadest kokkulöödaw kere wõi kast tarwis, millel
 wankri rattad all, uks küljes, pesad ja õrred sees. Ra-
 tasteks kõlbawad ka jämeda puu otsast saetud puurattad
 väga hästi. Putka suurus oleneb kanakarjast: ühe ruut-
 sülla peale wõib mahtuda 30 kana, nimelt magamisruum
 on neile ööseks waja. Weetaw kanaputka wiiakse ho-
 busega, wõi inimeste abil ärakoristatud põllule, kus ka-
 nadel rikkalik laud terawiljaga ja kõiksugu ussikeste ja
 putukatega kaetud. Söötmine ei maksa siis midagi, ai-

nult jooginõu peab alatj kohal olema, nõndasama ka pesad korras. Eemal linnadest ja alewitest, kus kanawargust karta pole, wõiwad putkad põllule hulgaks ajaks jääda, ainult üks ööseks sulgeda ja hommikul awada. Kus aga wargust karta, seal peab neid õhtul, kui kanad

Joon nr. 4. Weetaw kanamaja.

magama läinud, putkaga koju wedama, mis muidugi tülikas. Mitte üksinda wiljawäljadele ei weeta kanu, waid kewadel ja sügisel ka künni juure, kus nad kõiksugu kahjulikke putukaid rohkel arwul leiawad. Ühe niisuguse putka joonistuse lisan siia, et selle järel igaüks wõiks oma tahtmist mööda ehitada weetawa kanamajakese. Olgu veel tähendatud, et mujal neid rohkesti tarwitusel on.

Iseasi on juba hiljasügisel, oktoobris ja nowembris, kui looduse tagawarad otsakorral ja wanad kanad sulimist algawad. Harilikult langeb see ühte ka noorte kanade munemise algusega. Nüüd peab käestantaw toit juba rammusam, tugewam olema; tuleb peale terade veel kord päewas pehmetoitu anda, millise walmistamiseks wõetakse peale kartulite veel linaseemne-kooke

wõi sojatangu umbes $\frac{1}{2}$ naela 10 kana kohta. Wäga soowitaw oleks siis pehmetoidu hulka veel kooritud piima wõtta; wiimast sünnib anda ka joogina.

Talwine toitmine on kulukam ja nõuab suuremat tähelepanu, kui soowime oma kanadelt mune saada. Meil seni on olnud wiisiks talwel kanadele, kas teri wõi jälle keedetud kartuleid ühes wähesese osa jahudega anda. Kuid see toit ei suuda munejaid kanu rahuldada, see peab walkaine-rikkam olema. Ja seda saawutame siis, kui talwine toit suwisele oma sisaldawuse poolest wastab. Selleks on waja wõtta kanatoidu hulka ka wastawaid toiduaineid.

Siin oleks kõigepealt nimetada konditangu, mida iga majapidamises walmistada saab, kui selleks muret seda wälke kondipurustamise-weski, sest see tasub mõnekümne kana pidamisel ennast ausasti ära. Kuid veel parem oleks kanade jaoks sisse soolata liha, milleks inimitoiduks kõlbmata materjali wõib kasutada, näit. lõppenud loomi, millede rasw seebiks keeta ja tailiha kanadele sisse soolata wõib. Isegi wanu hobuseid on kasulik selle jaoks laatadelt osta. Soolatud liha lastakse enne keetmist wähe liguneda, et ülearune sool ära jõuaks sulada. Kui 10 kana jaoks $\frac{1}{2}$ naela keedetud liha pehmetoidu hulka wõtta, siis mõjub see hästi munemisele, kuid siis ei wõi enam toidule soola juurde lisada.

Ka kuiwatatud kala, mida „Keskkala“ Tartus walmistab, wõib hea eduga kanadele talwisel ajal sööta, kui raswa ja soola % mitte wäga kõrge pole. Samuti on selleks ka kuiwatatud lihajahu saada. Kooritud kuka hapu piim on suurepärane kanade toit, mis munemise juures imet sünnitab. Piima wõib anda ühes pehmetoiduga wõi jälle joogina. Walkaine-rikkad on veel sojatangud, kaunwiljade (oa ja herne) terad wõi jahud, päewalille- ja linaseemne-koogid jne.

Peale walkaine on kanale tarwilik veel roheline toit, mida neil suwel külluses, kuid talwel jällegi wäga

wähe. Selleks on loomatoidu-juurwiljad kõige kohasemad. Tähendatud ainetega tuleb siis kanade talwist toitu rikastada, kui nad meile hästi munema peawad.

Kuidas sünnib toidu valmistamine ja kätteandmine. Talwine toit koosneb teradest ja pehmetoidust. Teri antakse 10 kana kohta $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ naela päewas, kas otri, kaeru wõi tatraid (kus neid kaswatatakse); väga soowitaw on ühel nädalal anda otri, teisel — kaeru, kolmandal — jälle otri wõi tatraid jne., sest waheldumine mõjub hästi munemisele. Teri ei anta kanadele mitte nõuga ette, waid puistetakse põrandal olewa põhu sisse, kust nad sunnitud on teri siblides wälja otsima.

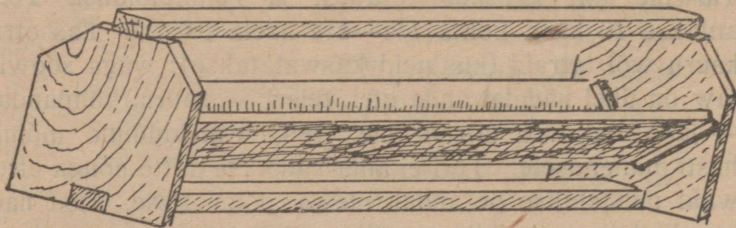
Pehmetoidu valmistamiseks wõetakse, näit. 10 kana kohta: $1\frac{1}{2}$ naela keedetud kartuleid, $\frac{1}{2}$ naela nisukliisid, $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ nl. keedetud liha ja $\frac{1}{4}$ nl. sojatangu. Kui kõik ained segatud, siis kallatakse sellele niipalju piima peale, et tahe, pude puder saab, mis käte külge ei tohi kinni kleepuda. Sellest segust jätkub 3 korda päewas anda. Pehmetoidu valmistamisel peab wahetewahel ühe toiduaine asemel teist wõtma, näit. nisukliide asemel kas kaera- wõi odrajahu, liha asemel — konditangu, kalajahu, werekäkke jne.

Juurwili peab neil ka igal ajal kättesaadaw olema. Wett tuleb talwel 'ga päew uuendada ja see peab tingimata soe wõi leige olema.

Niisuguse toidu juures peaks kanad talwel, eriti just noored, hästi munema. On aga munemine külma, pimedaja, wanade kanade, kitsa ruumi wõi muul põhjusel väga wäike, siis ei lähe loomulikult ülalnimetatud toiduhulka mitte tarwis. Siin peab tegelik töö ise juba näitama, missugused normid wiimasel korral kohased.

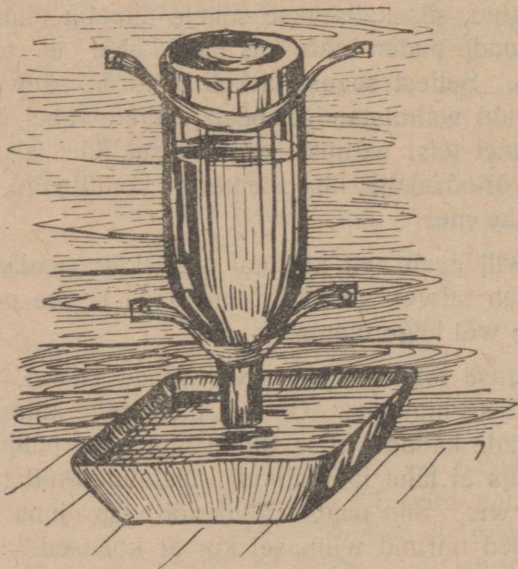
On aga põllumees sunnitud ka suwel oma kanu aiaga piiratud ruumis kinni hoidma, kus loodusest toiduainete saamine wõimatu, siis on ta munemise hooajal sunnitud ka neid talwiseid norme tarwitama.

Söötmiseaja kohta olgu tähendatud, et talwel hommikune eineandmine tingimata tulega kella 5—6 wahel peab sündima. Kui linnud kella 9—10-ni hommikust sööki, wahel isegi külmas laudas, peawad ootama, siis pole

Joon nr. 5. Sööginõu.

neilt ka mune loota. Esimesena antakse soe pehmetoit, umbes $\frac{1}{3}$ osa päewasest normist, kuid selle juures ei tohi

Joon nr. 6. Jooginõu.

nad endid mitte täis süüa, waid kanadel peab isu ja tahtmist üle jääma siblimise jaoks, et wiljateri põhust otsida.

Peale pehmetoidu andmist puistetakse osa teri siblimisruumi põhu hulka, kus kanad päewa otsa hoolega peawad tööd tegema, et teri leida. Kell 12 päewal antakse teine kolmandik ($\frac{1}{3}$) pehmetoidust ja õhtul kella 6—7 wahel wiimane osa. Õhtusel söötmisel wõib osa teri (umbes $\frac{1}{4}$ normist) ka nõude seest neile kätte sööta. Nagu sellest kawast näha, peab kanasöötmine talwel pimedal ajal lambitulega sündima. Hommikul peab isegi seinalamp kanamajas põlema, et kanad näeksid siblida.

Mis puutub jooginõudesse, siis olgu need lihtsa ehitusega, mis kerged puhastada, nagu seda siinesitatud joonised näitawad. Et aga kanad nii wäga puhtuse reeglitest kinni ei pea, sellepärast olgu söögiriistad niiviisi tehtud, et linnud jalgupidi toidu sisse ei pääseks. Joogiwesi peab olema puhas, talwel ka weel soe.

Toidunormid ja söögiajad on määratud peamiselt talwe jaoks, kus lindudel puudub wabadus ise toitu otsida. Kui neid korraldusi täidetakse, siis ei saa pereinaine wähese munemise üle nuriseda.

Missugune peab olema kanade eluruum.

On kindel tõeasi, et ilma korraliku eluruumita kanadest pole loota tulu. Nagu iga teine koduloom ilmtingimata kohast lauta tarwitab, nii on lugu ka lindudega. Kanad ei wõi külmal ajal ilma sooja ruumita muneda, seda on praktika ikka tõendanud. Kuid selle juures ei pruugi kanalaut mitte kallis ehitis olla, mis kõik kasud ära sööks. Talukohas saab päris korralikku kanamaja tihti üsna wäikeste kuludega sisse seadida.

Siin on kõigepealt tarwis järele waadata, kas ei saaks mõnda wähetarwitatawat ruumi kanadele tarbekohaselt ümber ehitada. Nii leidub taludes wahel wälisaitu, talle, rehesid, kus üks osa ehk terwe hoone sünniks linnumajaks ümber korrastada. Kui wabaseiswat ruumi pole, siis waja olemasolewate ehitiste pööningutel ringi waadata,

kas mitte seal ei saaks kätte väikese juureehituse näol paraja koha. Ja seda leidub talundis ikkagi, et karjalauda, talli, kambri pööningu teist otsa selleks wõib ära kasutada. Kanade eluruum kõlbab väga hästi karjalaudade ja teiste hoonete pööningule ehitada, kus kulud wõrdlemisi väikesed. Üleskäämiseks tehakse kanadele lai laudadest trepp, kus liistud peale löödud. Kui ka see läbiwiidaw pole, siis sünnib kanamaja ehitada kuhugile teise hoone otsa, muidugi vastu lõunat, nõnda et ühe seina moodustaks endine ehitis. Harilikult on suuremate ehitiste laius otsast 3—4 sülda, millest õige suure kanamaja — kuhu 100 kana mahub — tagumiseks seinaks küllalt jätkub. Ei soowi keegi aga olemasolewaid hooned selleks kasutada, siis peab ta kanadele täiesti iseseiswa maja ehitama, mis nõuab juba rohkem kulusid.

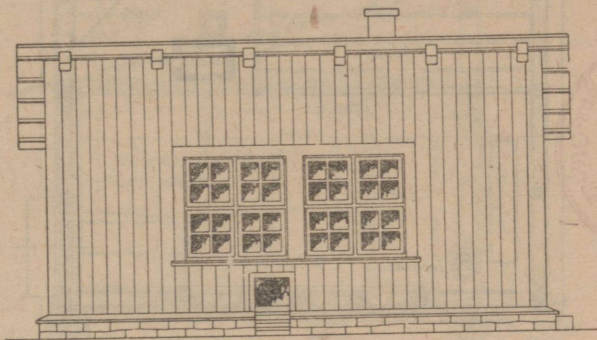
Mis uue kanalauda ehitamisel wõi wana hoone ümberseadmisel alati silmas tuleb pidada, on järgmine: 1) ümbrus peab olema täiesti kuiw, 2) ruum seest hästi walge, 3) õhk puhas, 4) ilma läbitõmbetuuleta, 5) soojakindel ja 6) tarwiliku suurusega.

Kanamaja suurus oleneb lindude arwust, mis seal peetakse wõi kawatsetakse pidada. Üldiseks normiks meie oludes tuleb lugeda $\frac{1}{2}$ ruutmeetrit põrandapinda ühe kana kohta ehk ümmarguselt 10 lindu ühe ruutsülla peale. Kui mujal, meist lõunapool mail ka rohkem kanu ühel põrandapinnaüksusel peetakse, siis ei kõlba see meile, sest siin peawad linnud ligi 5 pikka poolpimedat talwekuud kanamajas mööda saatma.

Et kanad talwel näeksid siblida, selleks on tarwis hästi walge siblimisruum, kus aknad põrandapinnale lähemale ehitatakse, umbes 30—35 sm (12—13 tolli) kõrgusele. Siin on põrand hästi walgustatud ning kanad leiawad kõik põhku puistetud terad ülesse. Magamisruumis wõib pimedam, nõndasama ka aken kõrgemal olla. Põrand ja wundament peawad nii kindlad olema, et rööwloomad sisse tungida ei saaks.

Kanamaja ehitatakse peamiselt puust, arukordadel ka sawist. Puumajad on kas palkidest wõi kahekordsetest laudadest, mille wahed saepuruga ja linaluudega hästi täis topitud, nii et see hoone ka tõesti sooja peaks. Seestpoolt oleks soowitaw kõrgus 7 jalga. On hoone ühe-

Kanamaja 50—60 kanale.

Joon nr. 7-a. Eestwaade.

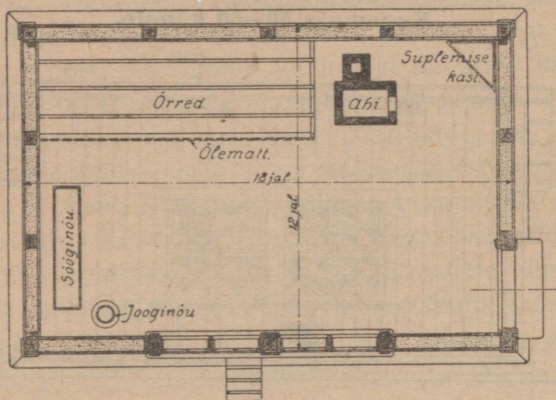
poolse katusega, siis peab esikülgl 8 ja tagumine sein 6 jalga kõrge olema. Kanapidamisel kogutud andmed näitawad, et meil peab olema munejatel kanadel tingimata soe eluruum. Sellepärast on lagi ja ahi eraldi ehitatud kanamajas tarwilikud. Ahjul olgu õhukindel uks ja õhupuhastamisauk korstnas.

Uks on soowitaw teha kanamaja otsa, mitte külge, kus ainult siibritega awataw kanade läbikäiguauk seisab. Missugune ligikaudu 50—60 kana jaoks ehitatud maja wälja näeb, seda kujutawad joonised nr. 7. Mõtleb keegi 100 ehk enam kana pidada, siis tuleb tellida selle jaoks eraldi plaan.

Kanamaja sees peab olema kõigepealt õrred ja pesad.*) Nende ülesseadmisel on waja silmas pidada, et nad kõik ühekõrgusel seisaksid. Õrred wõiwad maast umbes $\frac{3}{4}$ —1 meetri kõrgusel asuda. Õrte alla sünnib

*) Õrred asuwad tagumises seinas kahes-kolmes reas.

wäga hästi ka pesad asetada, kuid niisugusel korral peab eraldi ehitatud sõnnikulauaga pesi mustuse eest kaitsma. Õrred ei tohi oma tugede külge kinni naelutatud olla, waid liikuwad, et puhastamise korral neid wabalt wälja wõtta wõiks. Õrte jämus on harilikult 5—6 sm (2—

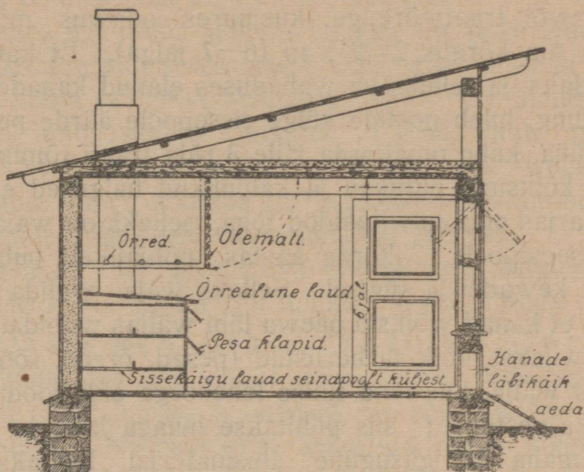

Joon nr. 7-b. Põhiplaan.

2½ tolli).*) Ka pesadel on kanamajas suur tähtsus. Kurnagi ei wõi neid walgustatud kohta seadida, kus munad kergesti kanadele silma paistawad. Kõige kohasemad on niisugused pesad, kuhu kanad seinapoolt küljest sisse käiwad, kuna munad jälle eestküljest wäikeste klappide abil lahtikäiwatest aukudest wälja wõetakse. Niisuguseid pesi wõib kahes korras üksteise peale ehitada ja umbes 4—5 pesa otsapidi ühte. Üldse tuleb iga 4—5 kana kohta üks pesa arwata. Wäga tarwiline riist kanamajas on ka suplemiskast, kuhu peenikest kuiwa mulda, tuhka ja liiwa segamini riputatakse. Selle abil oleks wõimalus kanadel talwel wabalt putukate wastu „sõda“ pi-

*) Et magades lindudel mitte talwel külm poleks, selleks ehitatakse õrte ette eriline kate, mis kanade ihusoojust ei laseks terwesse ruumi ära kaduda. Selleks punutakse õlgedest matt wõi wõetakse mõni paksem, odaw riie wõi koguni laudadest kokkupandud luuk, mis päewal lae külge kinnitatakse wõi tõmmatakse, kuid õhtul, peale kanade magamaminekut, maha lastakse.

dada. Ka ei tohiks seal puududa jämeda krohwliiwakast, kus hulgas wõib olla ka peenike kruus. Peale selle leidub kanamajas, muidugi, weel söögi- ja jooginõud, milledest jutt ülalpool juba oli.

Joon nr 7-d. Läbilõige.

Ka allapanu on tähtis, mida kahe silma vahele ei wõi jätta. Õrte alla on kõige kohasem riputada kuiwa turvast, mida kord nädalas uuendatakse.

Põrandal ei tohi mitte turwas olla, waid hekseldatud õled wõi kuiwad puulehed, hädakorral ka kuiw, puhas liiw. Kes laseb oma kanad päewad otsad tegewuseta kanamajas olla, see eksib rängasti enese kui ka oma loomade wastu. Kanad peawad tingimata liikuma; selleks on aga terade otsimine põrandalt põhu seest kõige parem abinõu. Sellepärast riputatagu põhud, õled põrandale ja terad sinna sisse.

Kanamaja juures peab olema ka tingimata piiratud jooksu- wõi jalutusruum, kus linde kewadel külwialal ja sügisel wilja walmimisel wõiks kinni pidada. Aia suu-

ruse määramisel tuleb umbes 10 ruutmeetr. (ligi 2 ruut-sülda) iga kana kohta ruumi jätta. Aia sisse istutada mõni kõrgetüveline talweõnasort ja marjapõõsad. Kanad sööwad küll marjad, kuid õunapuud on lopsakad ja putukatest täiesti puhtad. Aed piiratakse pullk- ehk teiwasaiaga wõi traatwõrguga, kusjuures odawus mõõduandew. Aia kõrgus 2—2½ m (6—7 jalga). Et kanad üle ei lendaks, ja selleks on wabaduses elanud kanadel wäga suur tung, tuleb postide külge sissepoole äärde poolwiltu latid lüüa, kuhu omakorda jälle 3 rida traati tõmmatakse.

Et kõiksugu putukad ja kahjulikud haigused ei saaks kanakarjas oma häwitustööd teha, selleks on waja kanamaja seestpoolt 2 korda aastas põhjalikult puhastada, nime!t kewadel ja sügisel. Selleks waja walida ilusad ilmad, et kanad wõiksid päewa läbi wäljas wiibida. Kõigepealt wiiakse kõik tarberiistad (pesad, õrred, sööginõud, kastid) wälja, kus neid tulise lehelisega ehk soodaweega puhtaks pestakse; siis pühitakse luuaga laelt ja seintelt tolm maha ja igasugune alusmaterjal kantakse õue. Peale selle algab sisemise ruumi lupjamine. Hariliku lubjawee hulka pannakse 2—3% petrooleumi [20 liitri (toobi) hulka ½ liitrit petrooleumi]. Wiimase asemel wõib ka 2—3% kreoliini tarwitada. Et lubjawesi hästi seinte ja lae külge kinni jääks, selleks lisatakse sellele ¼—½ naela keedusoola ja ½ naela rukki- ehk riisijahu hulka. Selle wedelikuga kanamaja sisemust hoolega üle lubjates päästame omad linnud mitmest haigusest ja kahjulikkudest söödikutest.

Kuidas kana haiguse korral rawitseda.

Põhjusi, mis haigusi tekitawad, on mitu. Mitmete haiguste sünnitajaks on just rikkiläinud toiduained. Eriti kergesti läheb halvaks soojal ajal ja soojas toas seistes pehmetoit. Nõndasama annawad põhjust ka mustad, koristamata kanamajad ja tarberiistad (söögi- ja jooginõud) mõnele haigusele. Külmal ning niiskel ajal wõib ka läbi-

tõmbetuul mitmele kardetawale haigusele aluseks olla. Niiskus kanamajas, nõndasamuti ka halb õhk wõiwad tõbesid sünnitada. Et haigused mitte laiali ei saaks laguneda ega wõimust wõtta, selleks on kergem nende sünnitamise põhjusi juba alguses kõrwaldada.

On kana aga siiski haigeks jäänud, siis tuleb teda terwetest kohe eraldi sooja ruumi paigutada, kus ka tõwe põhjuse kohta püütakse selgusele jõuda. On kanakarjas juhtumisi mõnesugune nakkaw haigus lahti pääsenud, siis waja sellest kohe loomaarstile wõi -welskerile teadustada ning kanamajas põhjalik puhastamine ette wõtta, mille kohta arsti poolt juhatus antakse.

Kergemate ja sagedamini ettetulewate haiguste rawitsemise kohta püüan siin lühikest seletust anda.

P a l j a s t e k e h a o s a d e ä r a k ü l m a m i n e. Talwel külmetawad ära wäljas käies suurte harjadega linnud tihti omad harjad ja lõpused — seesama juhtub ka warwastega. Külma wõetud kehaosad tuleb kõigepealt lumega hästi hõõruda. On aga põletik jõudnud sisse lüüa, harjas paistetunud ja palaw, siis waja haiget kohta maarjajääsulatisega määrida, mille walmistamiseks wõetakse 1 osa maarjajää kohta 100 osa (kaalu järel) wett. Aitab ka waseliini wõi raswaga määrimine. Kuj ükski abinõu ei aita ja mädanik sees, siis on parem juba ärakülmanud warbad, hari wõi lõpused maha lõigata ja jodoformisalwiga üle määrida.

J a l a k ä r n a haigust sünnitawad pisukesed söödikud, kes kärnade all lihakudes elawad. Nende häwitamiseks on kõigepealt waja paar päewa järgimööda kärnased jalad rohelistesebiga hästi üle määrida. On kärnad juba lahti, siis waja need pilpaserwaga maha kraapida, kusjuures jalg ei tohi weristada.

Kärnade mahakaapimisega pole weel söödikud surmatud. Nende häwitamiseks wõetakse 2 osa puutõrwa, 2 osa rohelistseepi ja 1 osa piiritust, mis hästi segatakse ja siis puhastatud jalgade peale 2—3 päewa järgimööda

määritakse, kusjuures eelmise päewa wana määre puhta weega ära pestakse. See haigus tekib mustusest ja on nakkaw.

Söödikute ja putukate wastu, mis ihu peal sulgede all elawad, on kõige paremaks abinõuks persia ehk dalmaatsia pulber, mida rohupoest osta saab, kuid see peab olema tingimata wärske, sest seistes kaotab see oma mõju. Nimetatud pulbrit raputatakse hooliga kanadele sulgede wahel, kusjuures mahalangew osa paberile peab kukkuma, et seda jälle kokku korjata saaks. Pulbri asemel võib kana ihu ka searaswaga või oliiwiliga määrada, sest need matawad söödikute hingamisteed kinni, mis neil alumisel küljel asuwad. Nende putukate wastu, mis kanamaja seinapragude wahel elawad, on muidugi põhjalik eluruumi puhastamine tarwilik, millest jutt juba ülalpool oli.

Sulenokkimine pole küll mingi haigus, waid halb komme, mis harilikult sellest tekib, et kanadel pole talwel laudas midagi teha. Peawad nad aga teri „pale higis“ põhust ülesse otsima, siis jääb enamkordadel see paha nähtus ära. Ka lihatoidu-puudus talwel võib selle nähtuse põhjuseks olla. Neid kohti, kust teised kanad armastawad sulgi nokkida, tuleb paar korda päewas üle määrada lehma kõwa wäljaheitega.

Munasöömine on teine halb kanade harjumus, mis kergesti järeletegemisele meelitab. Harilikult tekib see mood sellest, et kanadel võimalus on, kas katkiläinud muna ehk jälle suuri kooretükke süüa, mis neid awatleb seda ka terwete munade juures katsuma. Kuid wahel paistab munasöömise põhjus sügawamal seiswat, nimelt puudulikud toitmisel või halwades toiduainetes. Kui on märgata, et ühel või teisel kanal nimetatud halb komme juba juures, siis waja teda teistest kohe eraldada. Ei aita siin nokaotsa ärälõikamine ega halwasti lõhnawate ainete tühjadesse munakoortesse panemine. Wäga soowitaw on pesad nii seada, nagu ülalpool juba tähen-

dasin, et munad sealt lindudele silma ei paistaks. Pesamunadena ainult puu- ehk portselaanmune tarwitada.

Kooreta munade munemise põhjusi on mitu. Harilikult arwatakse siin lubiainete puudus süüdi olewat, kuid see tuleb harwa ette. Paljudel kordadel munewad kanad kooreta mune just munatoru-põletiku tõttu. Nõndasama wõib ka rohke kuke tallamine põhjuseks olla, peale selle weel raswas olek, kukkumine, löömine jne. Weekogude ligidal peetawad kanad munewad suwel tihti kooreta mune wist mõnesuguse wee putuka wõi ussikesese söömise tagajärjel. Mõnikord wõib isegi rohke lihatoidu (ussikesed, mardikad) tarwitamine nimetatud haiguse põhjuseks olla. Et põhjusi palju, siis ei saa ka wastuabinõud ühed ja needsamad olla. Waja enne põhjuse kohta selgusele jõuda, siis ka wastawalt talitada.

Munemishäda tuleb õige tihti ette, mille arstimine aga wõrdlemisi kerge. Häda tundemärgiks on see, et kana käib tihti pesas, kuid kõige püüdumiste peale waatamata muneda ei saa. Selle põhjuseks wõib olla, kas liiga suur muna wõi jälle munatoru-põletik. Kui kana munemishäda käes waewleb, siis on waja määrida temale munatoru, muna seisupaiga ümbrusse waseliini wõi puhast raswa puhta sõrmega, mille küüneotsad lühikeks lõigatud. Peale selle waja kutsuda teine inimene abiks, siis pannakse kana kuhugile laua peale selili ja hakatakse tema kõhtu õrnalt triikima, seal juures muna ettewaatlikult wäljapoole litsudes. Harilikult aitab see abinõu. Paljudel kanadel on lihtne lauasool abi annud, mida õige wähe sõrmeotstega munatoru suhu, muna lähedale, pannakse.

Munatoru wäljalangemine sünnib kõige sagedamini munemise hooajal, eriti nende kanadega, kes suuri mune munewad. Wäljalangenud munatoru tuleb leige weega puhtaks pesta ja sõrmedega ettewaatlikult omale kohale tagasi suruda. Haige kana tuleb teistest tingimata eraldada ja temale esialgu wähe toitu anda.

Tagumise otsa ette wõib ka mõni rätik wõi puhas riie siduda. Kui ta mitme katse peale waatamata ikka wälja langeb, siis ei jää muud nõu üle, kui kana ära tappa.

Teisi haigusi ei saa siin ruumipuudusel kirjeldada.

Kuidas peab põllumees kanamune turule toimetama.

Seni on need wähesed munad, mis talus saadi, peremees ehk perenaine ise linna turule wiinud, muidugi pika seismise järele, wõi need kodus ülesostjatele-munanaistele maha müünud. Wiimastel aastatel, kui kanamune hakati wälismaadele saatma, on meil tekkinud üks uus rühm waheltkauplejaid, munanaisi, kes talust tallu käiwad mune kokku ostmas ja linna eksportäridele edasi müümas. Neid on arwu järele mitusada inimest, kes igaüks oma munakorwidega kord nädalas Tallinna sõidawad. Niisugust nähtust wõib ainult tingimisi sallida, kui kanapidamine weel madalal järjel seisab, nagu meil kahjuks seni olnud. Kuid niisugune munakogumise-wiis on ainult möödaminew nähtus, ta annab ülepea oma seisukoha maale asutatawatele munaühingutele. Mida kiiremalt meie põllumehed kanapidamisest, kui tähtsast majapidamiseharust, tõsiselt kinni haarawad, seda rutem kaob ka munanaiste klass.

Munaühingud on kanapidajatele nõndasama tarwili-kud asutised, kui piimaühingud karjapidamisel, sest nende kaudu ei saa põllumees üksinda kõige kõrgemat hinda oma saaduste eest, waid ühistegelised ettewõtted aitawad ka müügileminewa kauba (muna, wõi) wäär-tust tõsta, mis omakord jällegi walmistaja kasuks läheb. Eraettewõtjad ei ole nii wäga kauba wäärtuse tõstmisest huwitatud, kui just puhtakasu protsentidest, mida nad omalt ärilt saawad. Sellepärast ei jää ka kanapidajatel muud üle, kui kokku astuda ja ühiselt nõu pidada, kuidas munamüügiühingut käima panna. Kuid siin ei tohi

uisapäisa talitada, et hiljem kahetseda ei pruugiks, selleks tuleb asja enne igakülgsest läbi kaaluda.

Et meil Eestis munamüügiühinguid ainult üksikud, nimelt Jõgewa, Lehtse ja Aakre, kelledest esimene 1923. a. kewadel tegewust algas, sellepärast on esimeste asutamine esialgu wähe raske, sest tegelikke juhatusi ja kogunud juhte pole kusagilt saada.

Seniste kogemuste järel peaks munauhingu asutamisel järgmisi asjaolusid arwesse wõtma:

1) et asutataw ühing rahwarikkas kohas elule tõuseks, wõimalust mööda raudtee jaama läheduses ja

2) et ühingu liigetel kokku vähemalt 500 munejat kana oleks.

Et munamüügiühingud päris uued ühistegelised organisatsioonid meil on, sellepärast hoiawad paljud põllumehed-kanapidajad esialgu nendest eemale, ootawad, mis asjast wälja tuleb. Arusaadaw, et rahwarikkamas kohas ikkagi niiwõrd asjast huwitatud isikuid leidub, kes söandawad ühisuse liikmeks hakata. Selgitustööd tuleb algatajal palju teha, kuid ainelist tasu pole neil, juhtiwatel isikutel, esialgu mitte loota. Kui ühingu liigetel alla 500 kana on, siis juba parem ühingu asutamine aastaks ehk paariks edasi lükata ja eeskätt kanapidmise suurendamise heaks kihutustööd teha. On ühingul 500 kana, siis wõib tegewuse ajajärgul (aprillilt—nowembrini) umbes 25—30 tuhande kanamuna kokkutoomist loota. Wähema arwu juures ei maksa tegewust alata.

On aga asutajatel kindel lootus wastawal arwul mune saada, siis waja „Ühistegelise liidu büroost“ Tallinna ühingu normaal põhikiri tellida ja kinnitusele saata. Tegewust on soowitaw kewadel alata. Ühtlasi on waja wadata ruum, kus mune wastu wõetakse ja edasisaatmiseks sisse pakitakse. Wastuwõtmispäewad (kewadel ja suwel — 1 kord nädalas) kindlaks määrata, nõndsaama ka tunniajad. Munade wastuwõtmiseks teatud isik palgata.

kes näit. 20—25 penni muna pealt saades, neid liigetelt vastu wõtab, raamatusse kannab, ärasaatmise kastitesse pakib ning raudteejaama toimetab. Mune esialgu arwu järel vastu wõtta! Munade müümise asjus peab „Munaga“ lepingu tegema, sest muid ühistegelisi asutisi, kes walmistajate produkte wäljaturule toimetaksid, meil praegu ei ole.

Need märkused oleksid asutajatele liigetele esialgseks näpunäiteks, kuna tegewuse lähema juhtimise kohta siin ruumipuudusel pole wõimalus juhtnööre anda, ning see polegi meie olude kohaselt weel wälja kujuneda jõudnud.

Nagu ülal juba tähendasin, tuleks esimesel kahel aastal kanade arwu suurendamise ja nende pidamise paremale järjele tõstmise heaks tublit kihutustööd teha ja pealeselle ühingu asutamisest kinni hakata.

Ka ühisuse liigetele-kanapidajatele tahaksin siin midagi südamele panna, mis suhtes nad kõik wõiksid asja edendamisele kaasa mõjuda. Nimelt peaksid nad ühingu andma ainult:

1) wärskeid mune, mis mitte üle nädala wanad poleks, sest wälisriikides, kuhu meie kanamunad lähewad, pannakse wärskusele väga suurt rõhku;

2) puhtaid mune, sest määrinud koorega kaupa ei wõeta wäljamaal sugugi vastu. Ka pestud munad ei kõlba wäljamaale saata; ja

3) suuri mune, mis alati kõrgemalt hinnatakse.

Puhtaid mune saame siis, kui: 1) pesade ees põhud seisawad, millest kanad on sunnitud üle minema, 2) munad järjest pesast ära korjatakse ja 3) pesade põhk tihti (ülepäewa) wahetatakse. Munade suurus oleneb peamiselt kanatõust ja söötmisest. Plymouth-Rocki ja Minorka kanad munewad eriti suuri mune. Korralikul söötmisel on munad ka suuremad. Munade wärskus oleneb täiesti kanapidaja enese korralikkusest. Kui liikmed ühes juhatusega koos südilt asja edule kaasa püüawad töötada, siis ei jää tagajärjed tulemata.

Asja tähtsusesse uskudes, loodan, et 5-e aasta pärast meie kanapidamine niivõrd edenenud on, et siis juba igast raudteejaamast ühisuste poolt saadetakse munakaste suuremal arvul wagunitesse tõstetakse, nagu see praegu wõitunnidega sünnib. Seda nõuab meie põllumajanduse arenemiskäik, teisiti ei wõigi see olla. Asjast huwitatud isikud, noored kui wanad asuge täie hingega Eesti kanapidamise söötijäänud põldu harima!

Mis on meil waja kõige pealt teha.

Tihti ei tea algajad, kes kanakaswatuse paremale järjele seadmisest huwitatud, kust otsast asjaga õieti peale hakata. Ja just neile tahaksin lõpuks weel mõned lühikesed näpunäited anda, kuidas algajatel seesugusel korral talitada tuleks.

Kõigepealt tuleb asuda kanakarja suurendamisele. Praegu peetakse meie taludes liiga wähe kanu, harilikult 5—10 tükki. Need üksikud kanad ei tasu ära eraldi ehitatud ruumi ega teisi uuendusi. Kuid suurendamisega ei tohi liiale minna, ega linnukaswatust esikohale seadida. Kanapidamine on ainult põllumajanduse kõrwalharu ja selleks peab ta ka jääma. Sellepärast tuleb siin talu suurust silmas pidada: mida suurem talu, seda rohkem kanu, sest niisugusel korral ei saa nad majapidamisele koormawaks. Meie oludes peaks pidama keskmiselt 3—5 kana iga põllupinna hektaari (tiinu) kohta. See arw oleks paras, ei nõua eraldi tööjõudu ja suuri ruume. Kui meie keskmise suurusega talude külwipinda arwesse wõtta, siis tuleb läbistikku 25—50 kana majapidamise peale. Niisugusest kanakarjast wõib põllumees aastas 15—35.000 marka sissetulekut saada, missuguse summaga juba rehkendama peab.

Ühes kanakarja suurendamisega tuleb asuda ka wiibimata lindude eluruumi soetamisele. On juba kanakari mõnikümmend pead suur, siis ei saa

kuidagi ilma kanamajata läbi, eriti talwel, nõndasama ka kewadel külwi- ning sügisel wiljawalmimise-ajal.

Mis kanade eluruumi ehitamisel arwesse tuli wõtta, sellest oli jutt juba ülalpool.

Edasi peab kanakarjast kohe wälja praakima kõik wanad kanad ja halwad munejad, nii- palju kui see teada on, sest need teewad ainult kulu. Tegelik kanapidamine on näidanud, et munemise otstar- beks ei wõi kanu üle 2½ a. pidada, üksikud kanad muidugi mahaarwatud. Läbistikku munewad kanad esimesel aastal (teisel aastal peale sündimist) kõige rohkem, teisel aastal sugu vähem, kuna kolmandal aastal munade arw tunduvalt langeb.

Peetawate kanade werd tuleb wärsken- dada wõi tõugu parandada. Et kanad teiste koduloomadega wõrreldes kiiresti siginewad, siis tar- witawad nemad loomulikult ka tihedamini werewärs- kendust. Kuid sellst ei näe paljud kanapidajad suurt hooliwat wõi ei tunne nad seda kahju, mis weresugu- liste lindude pidamine sünnitab, — kanad on harilikult nõrgad ja munewad wähe, mida meie taludes nii sage- dasti wõib näha. Siin wõib abi kerge waewaga saada, waja ainult paremast kanakaswatuses puhastwerd kukk muretseda ja seda oma kanadega paaritada. Igaüks wõib oma silmaga näha selle werewärskendamise head mõju: noored segawerelised kanad on terwed, tugewad ja mu- newad wäga hästi ja suuri mune. Kui on aga kindlast kohast tõesti wõimalik häid munejaid puhastwerd kanu saada, siis on soowitaw ka niisuguseid muretseda, kui kulusid ei kardeta; kuid esimene tee annab nõndasama häid järeltusi ning on odawam.

Pojad waja lasta wõimalikult warake- wadel wälja hautada, sest wana tõeasi on, et warased noored kanad juba sügisel munemist algawad, kui munad kaheokrdset hinda maksawad. Raskust sünnitab siin ainult haudujate kanade puudus kewadel. Kuid

need kanad, kes talwel munesid, hakkawad tihti ka warakewadel hauduma, missuguseid siis seks otstarbeks wõib ära kasutada.

Lõpuks ei saa weel kord kanade korraliku söötmisele tähelepanu juhtimata jätta, sest munemise rohkust ei suuda üksinda korralik maja, puhas tõug ega noored kanad tõsta, kui neil selleks, s. o. munade loomiseks, wastaw toit puudub. Sellepärast tuleb kanapidamise suurendamisel hoolega ka söötmisküsimust uurida, sest „kana muneb ikkagi nokast.“

Kust saab linnukaswatuse kohta nõu ja juhatust.

Algajal kanakaswatajal sagedasti läheb waja nõu ja juhatust, kuid tihti ei teata, kuhu ja kelle poole nõusaa-miseks pöörduda. Seepärast loen lõpuks wäga tarwili-kuks awaldada ka kõikide isikute ja asutiste nimed ning aadressid, kust juhatusi ja näpunäiteid wõib saada wõi jälle oma silmaga midagi näha.

Linnukaswatuse edendajaks meil on Eesti Linnukaswatajate Selts, missugune tegutseb 1919. a. saadik (aadr. Pikk tän. 40). Seltsil on ametis nõuandjad-instruktorid, kes asuwad järgmistes raioonides:

Jaan Utno — Harju- ja Wirumaal. Asukoht Tallinnas. kontor, Pikk tn. 40, tel. 13-17. Wirumaal olles, Wiru Maawalitsuse ruumides.

Robert Poola — Tartu- ja Walgamaal. Asukoht Tartus, Wäike-Wiljandi tän. 17. Wastuwõtmine Põllu-meeste Keskseksi Lõuna-osakonna ruumides, Tartus, Holmi tän. 12.

Feliks Proosmann — Wiljandi-, Pärnu- ja Järwamaal. Asukoht Wiljandis, Maawalitsuse ruumides, Postkast 48.

Jakob Kiwistik — Lääne- ja Saaremaal. Asukoht Haapsalus, Maawalitsuse ruumides, krt. Wäike Liiwa tän. 3-a.

Alfred Adamowits — Wõru- ja Petserimaal. Asukoht Wõrus, Maawalitsuse ruumides, krt. Jüri tän. 18.

Kõik ülemalnimetatud instruktorid annawad nõu ja sõidawad wälja kursustele tasuta, kusjuures wiimaste korraldajatel ainult sõidukulud ja prii ülespidamine tuleb kanda ning lähemast raudteejaamast kohale wija. Seni on kursuste korraldamise puhul sõidukulud kandnud maawalitsused Wirumaal ja Tartumaal, mida neilt ka edaspidi loota wõime ja millega kursuste korraldamine hõlpsamaks muudetud. Sarnast tänuwäärt wastutulekut tulewikus tohiksime loota ka teistelt maawalitsustelt.

Peale „E. Linnukaswatajate Seltsi“ töötab weel Walgas „Walga Linnukaswatajate Selts“ ja Tallinnas „Linnukaswatajate Arendamise Klubi“. Wiimane aga seni pole suuremat tegewust awaldanud.

„E. Linnukaswatajate Seltsi“ korraldusel peetakse praegu (1927. a. nowembril lõppewad) ülemaalist kanakaswatajate-wahelist wõistlust, mille tagajärjel paremateks kanakaswatusteks osutunud, s. o. kus puhttõulisi kanu munemise kontrolli all peetakse, 1928. a. peale sugulawadeks nimetatakse. Neilt wõib siis osta soowitud sugumune. — Wõistlused saawad jätkuma igal aastal.

Et weel wõistluse tulemused teadmata, siis awaldame praegusel ajal (1927. a. sügisel) enam-wähem korrastatud kanakaswatuste aadressid, et soowijad tarwikorral teaksid, kuhu poole sugumaterjali pärast pöörduda (vaata lhk. 43 — tabel).

Wõistluste tulemused awaldatakse wastawates ajakirjades.

Kus maakonnas	Mis tõugu kanu peab	Asutise või isiku nimi ja asukoht
Harjumaal	Põldpüüvärwi Itaalia-tõug	M. Masing, Keila, Haapsalu mnt. 13.
„	Walged Leghornid	R. Scheel. Raasiku, Õepere, Perila.
„	Faverollid	„
„	Plymouth-Rockid	N. Sergejewna, Pääsküla, Tallinna tn., krunt 681.
Wirumaal	Põldpüüvärwi Itaal.-t.	Ed. Kello, Küti v. Uus-Aru talu.
„	Minorka-tõug	J. Laur, Rakwere, Lai tn. 17.
„	Walged Leghornid	Joh. Weskus, Wiru-Kabala.
„	Põldpüüvärwi Itaal.-t.	W. Lents, Rakwere, kirjakast 6, Lepna asundus.
„	„	Alma Haus, Kiltsi, W.-Maarja, Kurtna.
„	Plymouth-Rockid	O. Riiberg, Silla, Tiinuse.
Läänemaal	Walged Leghornid	J. Meiusi, Emmaste, Ole k.
„	Põldpüüvärwi Itaal.-t.	Wold. Neumann, Ellamaa jm.
Saaremaal	Walged Leghornid	A. Punab, Kuresaare, Tahula postkast.
„	Plymouht-Rockid	„
Tartumaal	Walged Leghornid	Wasula majapidamiskool, Tartu k.
„	Minorka-tõug	„
„	„	R. Poola, Tartu, Wäike-Wiljandi 17.
„	Plymouht-Rockid	„
„	„	Joh. Tenga, Tartu, Tähe tn. 110,
„	Walged Leghornid	„
„	„	G. Ottas, Wana-Kuuste, Kambja postk., Willemi tl.
Wiljandimaal	Minorka-tõug	E. Tasane, Naistewalla, Kaarli ag.
„	Walged Leghornid	A. Nusberg, Põltsamaa, Lossi tn. 1.
„	„	Marie Walenius, Pilištwere.
„	„	Õisu linnukaswatus, Õisu m., Õisu ag.
„	Põldpüüvärwi Itaal.-t.	„
„	Plymouht-Rockid	„
Pärnumaal	Walged Leghornid	Jaan Prints, Are, Passiselja.
„	Põldpüüvärwi Itaal.-t.	„
Wõrumaal	„	A. Kern, Wõru, Aleksandri tn. 14.
„	Walged Leghornid	Wäimela põllutöök., Wõru k.
„	Plymouht-Rockid	„

Suurimaks kanakaswatuseks Eestis praegu on „Õisu Linnukaswatus“, Wiljandimaal (2 klm. Õisu jaamast), kus peetakse walgeid Leghorni-, põldpüüwäryi Itaalia- ja hallitriibulisi Plymouth-Rocki-tõugu kanu, Tuluusi ane- sid, Pekingi parte ning Pronks kalkuneid.

SISUKORD.

	Lhk.
Saateks teisele trükile	3
Kas kana wäärib põllumehe tähelepanu	5
Mida põllumees peab teadma kanatõugudest	6
1. Itaalia- ehk Leghorni-tõug	8
2. Minorka-tõug	9
3. Plymouth-Rockki-tõug	10
Kuidas kanapoegi hautada ja kasvatada	13
Kuidas munejaid kanu sööta ja nende eest hoolitseda	18
Missugune peab olema kanade eluruum	27
Kuidas kana haiguse korral rawitseda	32
Kuidas peab põllumees kanamune turule toimetama	36
Mis on meil vaja kõige pealt teha	39
Kust saab linnukaswatuse kohta nõu ja juhatus	41

Põllumajandusliku Keskühisuse
„ESTONIA“

Õisu Linnukasvatust

Wiljandimaal, Õisu koolimõisas.
A ad res: Õisumõisa agentuur.
Telefon — Paistu 5-a.

Soowitab hooaegadel:

Kewadistel: Leghorni walge, Itaalia põld-
püüwäri ja Plymouth-Rocki **tõumune**
ning **päewaseid kanapoegi** odawate
hindadega ja soodsatel maksutingimustel.
Tuluusi hanede, Pekingi partide ja Prongs
kalkunite **tõumune.**

Sügisetel: Noori tõulinde nimetatud tõugudest.

P. K. „ESTONIA“,

Tallinn.

Jaani tän. 6.

A.-S. „Ladu“

Tallinn, Walli tän. 4.

Telefonid: 28-08 ja 28-35.

Ostab

piiramata arwul wäljaweoks

kanamune

ja maksab kõige kõrgemat
—— päewahinda. ——

Wastuwõtmise-kohad kõikides
maakonnalinnades ja alewites.

Keskladu:

Tallinn, Estonia puiest. nr. 13.

Ühegi ajaga sammupidaja perenaise
ega peretütre laual ei puudu rah-
walik kutseajakiri

„Taluperenaine“

Ühegi põllumehe majapidamine pole kind-
lal jalal, kelle perenaine ei loe

„Taluperenaist“.

„Taluperenaine“ ilmub Akadeemi-
lise Põllumajandusliku Seltsi välja-
andel Tartus, üks kord kuus suures
32-he leheküljelises kaustas tüseda
käsitööosaga ja mustri- ning lõike-
lehega.

„Taluperenaine“ maksab:

aastas 325 mk.

poolaastas . . . 175 „

weerandaastas 100 „

üksiknumber . 35 „

Tellimisi wõtawad wastu kõik postiasuti-
sed üle riigi, instruktorid kontroll-
assistendid jne.

„Taluperenaise“ toimetus-talitus asub
Tartus, Suurturg nr. 8, III kord
Kirjakast 126.

Talupidajad!

Täpne arwepidamine kanakaswatuses
on näidanud, et

Kanakaswatus on tasuwam ala.

Kahekordselt tasuv on tema siis, kui
Teie oma linnusaadused ekspordiks
müügile toimetate ühistegelise

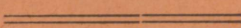
Müügiühisus 'Muna'

kaudu, kes kannab hoolt, et linnu-
kasvataja oma saaduste eest aasta läbi
saaks

kõige kõrgemaid hindu

Linnukaswatajad, organiseerige oma-
wahel munakogumise ringe. Perenai-
sed, andke munad ainult ühistegelise

Müügiühisus 'Muna'

munakogujatele.

Peakontor:

Tallinn, Jaani tän. 6. Telef. 33-19.

Pealadu:

Tallinn, Jakobsoni tän. 4. Tel. 32-73.

Osakonnad kõikides maakonna-
linnades jasuuremates alewites.

Andmed näitavad,

et keegi soovib talumajapidamisest peale igapäevase leiva saada ka muid ülejääke, peab ta oma majapidamist juhtima katseandmetele põhjendatult meetoditel.

K-ü. „Agronoomi“ laost

Tallinnas, Pikk 40, Tartus, Holmi 12

alati on saada elavamatele päevaküsimustele põllumajanduses vastavaid raamatuid, nagu:

Põlluharimisest ja miljakasvatamisest
Karjapidamisest ja -ravitsemisest
Põllumajanduslikk. ehitistest
Aiandusest-mesindusest
Linnukasvatusest
Piimandusest
jne. jne.

Hinnakirju saadetakse maksuta.

Saadaval: Suurematest raamatukauplustest, Eesti Seemnewilja Ühisuse osakondadest ning
===== põllumajand. instruktoritelt. =====

Kirjastusühisus „Agronoom“.